

Un rus a l'Alguer

JOAN-DANIEL BESZONOFF

En *El país de butxaca*, Bezsonoff analitza la seva relació amb la cultura catalana tot investigant sobre els seus avis originaris del país. Aquest llibre serà la continuació d'*Els taxistes del Tsar*. De Rússia al Rosselló...

Des dels deu anys sé que el català es parla a l'Alguer. Suposi que me'n vaig assabentar llegint el mètode groc de Renat Llech-Walter. Me l'havia deixat el meu oncle Claudi Sarrahy i no li he tornat mai. A la tardor del 1985, vaig comprar *Un poble català d'Itàlia : l'Alguer*, d'Eduard Toda. Pocs llibres m'han fet viatjar tant. Quantes nits vaig somiar que visitava l'Alguer, amb imatges en blanc i negre, amb el gra dels documentals dels anys 1930?

Amb l'ortografia prefabriana que contribueix a l'encant de la lectura, Toda descriu la vida d'aquest trosset d'una Catalunya perduda i retrobada. Em vaig iniciar en les peculiaritats de l'alguerès a través d'*Els parlars catalans* de Joan Veny i la gramàtica algueresa de Joan País. Em vaig preparar per aquest viatge a l'Alguer com per una cita amorosa. Quan vaig arribar a l'estació de Sàsser, a una hora de tren de l'Alguer, vaig demanar:

—*Vorrebbe un biglietto per Alghero...*

El meu italià no devia ser tan bo com m'ho pensava, perquè l'empleat em va respondre:

—Vols un bitllet per l'Alguer?

Fou el primer alguerès que vaig conèixer. Al tren, ningú no parlava en català, sinó en italià i en sard. Vaig sortir del tren, impacient i un poc emocionat. A la caseta de la informació turística, al davant mateix de l'estació, un noi em va acollir amb un català normatiu sense accent italià. Vaig passar davant d'un petit parc, d'un verd relatiu, sense originalitat. El vent triturava els arbres del jardí. Vaig tombar el carrer Machin i vaig entrar a l'hotel de Sant Francesc instal·lat en un antic convent

amb un claustre ben nostre. El recepcionista –un quadragenari cap-pelat– s’expressava en un català de Sardenya d’una gran puresa. Recordi que em va reclamar «los documents». Per quantes nits volia reservar l’«*aposenutu*»? Deia «*aposenuto*», com els personatges del *Quixot*. Vaig explorar la ciutat. Minúscula i molt nostrada. Els carrers –retolats en la nostra llengua, cosa que encara no era el cas a Perpinyà el 1986– s’anomenaven Mallorca, Catalunya, Porta Terra, Menorca, Barceloneta, a costat de les inevitables Via Mazzini, Petrarca, Garibaldi i Vittorio-Emmanuele. En pocs minuts, em vaig adonar que el català no es parlava tant com als vilatges del Rosselló però molt més que a Perpinyà. Fins i tot, vaig trobar una guia de la ciutat redactada en italià i en català. Uns turistes italians es van estranyar de sentir-me enraonar en una llengua estranya amb els botiguers. Vaig passejar per les muralles fins a la torre de l’Esperó. Aquella nit a l’Alguer, l’aire era d’una dolçor escandalosa. Un ventijol saltava pels carrers esglaonats i, a sota, tot petits i tot blancs, uns vaixells contribuïen a la bellesa d’aquella nit. Vaig endevinar una vella goleta que hauria pogut traficar entre Cuba i Key Largo.

L’endemà, vaig esmorzar al cafè davant de la torre de Porta Terra. Pel carrer de Catalunya, vaig seguir una morena, espectacular i vulgar, amb un cul meravellosament valorat per un vestit blau marí. Ella caminava, com la frase d’un bon estilista.

Una setmana més tard, jo era un alguerès més. Ja coneixia tots els vells. Tenien el mateix humor que el padrí. No jugava a la *scoppa* però sí que m’agradava enraonar amb ells. Els uns parlaven amb una cantarella molt clara, com si haguessin nascut al camp de Tarragona. Els altres empraven un *minestrone* delirant. Notava amb alegria totes les similituds amb el català de Nils. Deien minyona, espital, sem i seu com nosaltres i no pas noia, hospital, som i sou. Un vell murri, que m’havia celebrat els encants de la Silvana Pampanini quan jo havia esmentat la Gina Lollobrigida i la Stefania Sandrelli, reguitnava davant del català normatiu:

—Escriu com parl...

Amb en Fortunato Useri, el cambrer de Porta Terra, la conversa s’elevava. Va explicar-me que sense renunciar a la «catalanitat» (em va sorprendre que fes servir aquesta paraula) els algueresos, doblament aïllats entre els sards i els italians, havien adoptat la llengua de l’estat per sobreviure.

—On vols anar amb lo català a Itàlia, Daniel?

Era un home del poble, intel·ligent i ple d’humor. Va analitzar l’art oratori de Mussolini imitant el *Duce* molt bé. No l’he tornat a veure mai més. Un alguerès m’ha dit que s’havia mort. He recordat l’expressió de Flaubert a la fi de *L’educació sentimental* sobre «l’amargor de les simpaties interrompudes». En vint anys no he tornat a veure aquest home que apreciava tant i, cada dia, haig de saludar els mateixos imbècils solemnes a la feina. Gràcies a en Fortunat, vaig simpatitzar amb en Tonino, el seu cambrer. Baixet, morè, retirava a Jerry Lewis sense tics. Treia mal a entendre el seu català endimoniat, ple de metàtesis i d’expressions desconegudes

com «*molendo*» (ase) o «*cutxu*» (gos). Com tots els cambrers de la Mediterrània, em va contar el seu servei militar a Torí. Em va agradar que els algueresos anomenessin les ciutats de la península amb llur nom català. Sentia Nàpols, Florència, Milà, Torí, Sàsser, Càller, Venècia i veia que els nostres historiadors no havien mentit. Catalunya havia existit i els nostres reis havien regnat en ciutats italianes. Torrat, en Tonino em va confiar, amb veu baixa i un aire greu, que delejava el retorn de l'Alguer a la mare pàtria. Com tots els catalans, era filòleg:

—Lo català és la llengua més difícil del món...

Vaig conèixer un parell d'amics que em van convidar a menjar pasta en una taverna. Tothom em tractava com un cosí. Tret del cafè i de l'hotel, no pagava res.

Per dominar les subtilitats de l'Alguer, m'endinsava pels vells carrers del centre on em creia al call de Girona. Les cases, les pujades de tot el santoral, plenes de còdols i d'escales, s'obstinaven a no canviar.

En Fortunato em va parlar d'un «*cosidor*» molt catalanista que vivia davant de la catedral. Quan vaig entrar a la seua sastreria, plovia a semalades. En Pasqual Mel-lai em va planxar la camisa, perquè no em refredés. Em va fer escoltar un disc de Jordi Barre. No oblidaré la meua emoció en sentir com s'elevava la veu pura d'en Jordi en aquella tarda plujenca tan lluny i tan a prop de casa.

*Crec a la mar blava
A l'infinit del cel
A l'estiu ple de sol, de perfums i de força
Al castanyer que pensa i viu sota l'escorça
A l'abella que sap el secret de la mel
Crec a l'estel, a la maduixa bosquetana
Al plany enyoradis de l'innocent tudó.*

Amb els ulls meravellats, en Pasqual repetia...

—És alguerès, és alguerès...

M'ensenyà la seua col·lecció de discos. No hi mancava ningú. Llach, Serrat, Maria de la Mar Bonet, Pi de la Serra. Com tots els catalans de Sardenya que vaig tractar, era molt capellaner i em va presentar mossèn Sana que havia reintroduït l'ús de la nostra parla a les esglésies de la Barceloneta. Estava preparant el seu *Diccionari de l'alguerès*.

La vigília de la meua partida, vaig conèixer una tal Anna, una barcelonina professora de català. Retirava a la Meg Ryan. Li vaig ensenyar les belleses de la ciutat, però ella no em va ensenyar les seues...